

Research Paper

The Effect of Political Influence on the Relationship between Conservatism and Bankruptcy Risk

Mehrdad Sadrara*

Assistant Professor, Department of Economics and Accounting, University of Guilan, Rasht, Iran.
Mehrdadsadrara@Guilan.ac.ir

Seyed Mohammad Moshashaei

Assistant Professor, Department of Economics and Accounting, University of Guilan, Rasht, Iran.
Moshashaei@Guilan.ac.ir

Hamed Omrani

Assistant Professor, Department of Accounting, University of Kharazmi, Tehran, Iran.
omrani_h@khu.ac.ir

Abstract

This research aims to examine the effect of political influence in companies on the relationship between conservatism and bankruptcy risk. Our evidence includes companies listed on the Tehran Stock Exchange. To select the research sample and create consistency among companies, certain conditions were applied to the investigated companies under study, such as fiscal year-end date and non-membership in the financial and investment industry. Then, 138 companies were selected in the period of 2014 to 2023 by applying certain conditions. In order to test the hypotheses, the Generalized Least Squares regression method based on panel data has been used. The results showed that there is a negative and significant relationship between conservatism and bankruptcy risk. This means that companies can reduce the risk of bankruptcy by applying conservative policies. Also, the results showed that political influence has a negative relationship with bankruptcy risk, and companies with high ratios of government ownership are at a lower risk of bankruptcy due to political influence and government support. The negative effect of political influence has intensified the negative effect of conservatism on the level of bankruptcy risk in companies that have political influence in comparison with other companies.

Keywords: Political Influence, Conservatism, Bankruptcy Risk.

Introduction: One of the basic and important concepts in accounting and financial reporting is the concept of conservatism. Usually, conservatism becomes relevant as a result of ambiguity, and in such cases, it is used by managers and accountants. Conservatism is used in financial recognition and reporting when not only the existence of ambiguity and uncertainty is evident, but managers also tend to choose a method that shows less profit and assets in a pessimistic manner. Bankruptcy risk is one of the variables used in various decisions, including credit granting by creditors and investment decisions by investors. Bankruptcy risk is a function of various factors such as assets, liabilities, profit, and loss of the company, as well as other items in financial statements and some unknown items that multiple researchers have used to measure the probability and risk of bankruptcy. With the growth and development of the capital market and the increase in the competitive environment, some companies go bankrupt and leave the competition due to reasons such as lagging behind the competition. These conditions cause concern for shareholders and other stakeholders because financial distress and bankruptcy can lead to huge losses for shareholders and other stakeholders of the company. On the other hand, one of the solutions facing governments in controlling the country's economy is to influence the economic units. Companies may seize this opportunity and reduce their bankruptcy risk by taking advantage of political influence with the government and government assistance, such as facilitating the acquisition of cheap facilities. Therefore, in the conditions of the political economy in our country and the presence of the government in the composition of shareholders of companies, the investigation of this issue can be attractive and interesting. So, this research aims to examine the effect of political influence on companies' relationship between conservatism and bankruptcy risk.

* Corresponding author

Sadrara, M., Moshashaei, S.M., Omrani, H. (2025). The Effect of Political Influence on the Relationship between Conservatism and Bankruptcy Risk. *Quarterly Financial Accounting*, 16(63): 39-50.

Method and Data: This research is applied in terms of purpose and descriptive correlation to answer hypotheses. Our evidence includes all companies listed on the Tehran Stock Exchange from 2014 to 2023. To select the research sample, in order to have homogeneity of the effective conditions among the companies, such as the date of the end of the fiscal year and the lack of membership in the financial and investment industry, conditions were considered for the investigated companies. Then, 138 companies were selected from 2014 to 2023 by applying certain conditions. The Generalized Least Squares regression method based on panel data was used to test the hypotheses.

Findings: The results showed that there is a negative and significant relationship between conservatism and bankruptcy risk. Also, the presence of political influence is negatively associated with bankruptcy risk. So, the presence of political influence in companies has a negative and significant effect on the relationship between conservatism and bankruptcy risk. Among all the control variables, a negative relationship was observed between CFO and MTB and bankruptcy risk, and a positive relationship was also found between LEV and bankruptcy risk. No significant relationship has been observed between other control variables, including SIZE, ROA, and AGE, with the dependent variable. The adjusted R² of the regression model was 63 percent, which confirms that 63 percent of the changes in bankruptcy risk are explained by independent and control variables.

Conclusion and discussion: The results showed that there is a negative and significant relationship between conservatism and bankruptcy risk. This means that companies can reduce the risk of bankruptcy by applying conservative policies. Also, the results showed that political influence has a negative relationship with bankruptcy risk, and companies with high ratios of government ownership are at a lower risk of bankruptcy due to political influence and government support. The negative effect of political influence has made the negative effect of conservatism on the level of bankruptcy risk in companies that have political influence in comparison with other companies. Companies have a great desire to establish close relations with the government and politicians because these relations bring them many benefits. Big companies are, in a way, the implementers of government policies, and because of this role, they are supported by the government. In response to the implementation of its policies by large companies, the government offers various concessions, including the conclusion of profitable contracts, reduction of customs tariffs, tax discounts, easier access to facilities, government subsidies, etc. These supports can benefit companies more from financial resources and reduce the probability of bankruptcy. Considering that the recommendation of the accounting standards is also to apply conservative accounting practices, it is recommended to the managers and accountants in cases where judgment is allowed by the standards to fairly present, in using the accounting practices, they should follow a conservative approach to reduce the risk of bankruptcy, even if a little.

مقاله پژوهشی

تأثیر وجود نفوذ سیاسی در شرکت‌ها بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی

مهرداد صدرآرا*

استادیار، گروه اقتصاد و حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
Mehrdadsadrara@Guilan.ac.ir

سید محمد مشعشعی

استادیار، گروه اقتصاد و حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
Moshashaei@Guilan.ac.ir

حامد عمرانی

استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم مالی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
Omrani86@Gmail.com

چکیده:

هدف این پژوهش، بررسی تأثیر وجود نفوذ سیاسی در شرکت‌ها بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه روش، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۲ می‌باشد. برای انتخاب نمونه آماری پژوهش، به‌منظور همگن بودن شرایط اثرگذار بین شرکت‌ها مانند تاریخ پایان سال مالی و عدم عضویت در صنعت مالی و سرمایه‌گذاری، شرایطی برای شرکت‌های مورد بررسی در نظر گرفته شد. بر این اساس، تعداد ۱۳۸ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۲ از بین جامعه آماری پس از اعمال شرایط انتخاب شدند. به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون حداقل مربعات تعمیم‌یافته مبتنی بر داده‌های پانلی استفاده شده است. نتایج نشان داد بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی ارتباط منفی و معنی‌دار وجود دارد. همچنین، وجود نفوذ سیاسی در شرکت‌ها، تأثیر منفی و معنی‌دار بر ارتباط میان محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی دارد. طبق نتایج پژوهش، بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی ارتباط منفی و معنی‌دار وجود دارد؛ به این معنی که شرکت‌ها با اعمال سیاست‌های محافظه‌کارانه می‌توانند ریسک ورشکستگی را کاهش دهند. همچنین، نتایج نشان داد که نفوذ سیاسی نیز دارای رابطه منفی با ریسک ورشکستگی است و شرکت‌های دارای نسبت‌های بالای مالکیت دولتی به جهت داشتن نفوذ سیاسی و برخورداری از حمایت‌های دولتی در معرض ریسک ورشکستگی کمتری هستند. اثر منفی ارتباط سیاسی باعث شده است که اثر منفی محافظه‌کاری بر میزان ریسک ورشکستگی در شرکت‌هایی که دارای نفوذ سیاسی هستند در مقایسه با سایر شرکت‌ها بیشتر باشد.

واژه‌های کلیدی: ریسک ورشکستگی، محافظه‌کاری، نفوذ سیاسی.

* نویسنده مسئول

صدرآرا، مهرداد، مشعشعی، سید محمد، عمرانی، حامد. (۱۴۰۳). تأثیر وجود نفوذ سیاسی در شرکت‌ها بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی. فصلنامه حسابداری مالی، ۱۶ (۶۳): ۵۰-۳۹.

مقدمه

یکی از مفاهیم اساسی و مهم در حسابداری و گزارشگری مالی، مفهوم محافظه‌کاری است. معمولاً محافظه‌کاری در نتیجه ابهام موضوعیت پیدا می‌کند و در چنین مواقعی توسط مدیران و حسابداران به کار گرفته می‌شود (مهرادی و بادآور نهندي، ۱۴۰۰؛ حسین افشاری، دستگیر و خواجهوی، ۱۴۰۰). از دیدگاه علمی، محافظه‌کاری به‌عنوان یکی از اصول محدودکننده حسابداری، نقش مهمی در افزایش کیفیت اطلاعات مالی و کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران ایفا می‌کند (واتس^۱، ۲۰۰۳). هنگامی در شناخت و گزارشگری مالی از محافظه‌کاری استفاده می‌شود که نه‌تنها وجود ابهام و عدم اطمینان مشهود بوده بلکه مدیران نیز تمایل به انتخاب روشی داشته باشند که سود و دارایی‌ها را کمتر و با حالت بدبینانه نشان دهد (صدرآرا، ۱۴۰۲). تعاریف متعددی از محافظه‌کاری در ادبیات حسابداری آمده است. طبق تعریف باسو^۲ (۱۹۹۷) محافظه‌کاری، یعنی الزام به وجود قواعد و شرایط سخت‌گیرانه جهت شناخت اخبار خوب مانند سود و در مقابل، شناسایی بلادرنگ اخبار بد مانند زیان در فرایند گزارشگری مالی (باسو، ۱۹۹۷). این رویکرد نه‌تنها قابلیت اتکای صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد، بلکه از طریق کاهش عدم تقارن اطلاعاتی، به تصمیم‌گیری‌های اقتصادی بهینه‌تر منجر می‌شود. این تعریف، همچنین یک دیدگاه سود و زیانی از مفهوم محافظه‌کاری است. مطابق تعریف محافظه‌کاری از دیدگاه ترازنامه‌ای، در شرایط وجود تردید در انتخاب بین دو یا چند رویه حسابداری، آن رویه‌ای باید انتخاب شود که کمترین تأثیر مثبت بر بخش حقوق صاحبان سهام را داشته باشد (فلتهام و اولسون^۳، ۱۹۹۵). در دیدگاه سوم که ترکیبی از دو دیدگاه و دو تعریف قبلی است، محافظه‌کاری، یک مفهوم حسابداری است که از طریق تأخیر در شناخت درآمدها و تعجیل در شناخت هزینه‌ها و نیز ارزیابی پایین‌تر دارایی‌ها و ارزیابی بالاتر بدهی‌ها، منجر به کاهش سود انباشته می‌شود (گیولی و هاین^۴، ۲۰۰۰).

طبق محافظه‌کاری، حسابداران شناسایی درآمدها را به تأخیر انداخته و زیان‌ها را بلادرنگ شناسایی می‌کنند. آیا در چنین وضعیتی شرکت‌ها به سمت ورشکستگی سوق پیدا نمی‌کنند؟ آیا ریسک ورشکستگی افزایش نمی‌یابد؟ در نگاه اول ممکن است این گونه باشد (سوگیارتو و فچررورزی^۵، ۲۰۱۸)، اما برعکس، پژوهش‌های متعددی معتقدند اعمال محافظه‌کاری منجر به کاهش ریسک ورشکستگی می‌شود (غزالات و حلاق^۶، ۲۰۲۴؛ بیدل، ما و سونگ^۷، ۲۰۲۲؛ گائو^۸، ۲۰۱۳). این یافته‌ها نشان می‌دهد که محافظه‌کاری از طریق افزایش انضباط مالی و کاهش تصمیم‌گیری‌های بیش از حد خوش‌بینانه، ثبات بلندمدت شرکت‌ها را بهبود می‌بخشد. ورشکستگی، نتیجه عدم کفایت وجه نقد شرکت‌ها جهت ایفای دیون و تعهدات است که به‌مرور اتفاق می‌افتد. با رشد و توسعه بازار سرمایه و افزایش فضای رقابتی، بعضی از شرکت‌ها بنا به دلایلی مانند عقب ماندن از کورس رقابت، دچار ورشکستگی شده و از رقابت خارج می‌شوند. در این شرایط، محافظه‌کاری به‌عنوان یک مکانیزم نظارتی داخلی، امکان شناسایی زودهنگام مشکلات مالی را فراهم کرده و به مدیران اجازه می‌دهد تا قبل از بحران، اقدامات اصلاحی را انجام دهند (بال و شیواکومار^۹، ۲۰۰۵). این شرایط باعث نگرانی سهام‌داران و سایر ذی‌نفعان می‌شود؛ زیرا درماندگی مالی و ورشکستگی می‌تواند زیان‌های هنگفتی را برای سهام‌داران و سایر ذی‌نفعان شرکت در پی داشته باشد (غزالات و حلاق، ۲۰۲۴). یکی از عوامل اصلی پیدایش بحران‌های مالی در شرکت‌ها، عدم نظارت و کنترل اثربخش توسط ذی‌نفعان مختلف است. افزایش رقابت میان شرکت‌ها و ناتوانی در حفظ یا افزایش سهم بازار، دستیابی به سود را دشوارتر و احتمال درماندگی مالی و ورشکستگی را افزایش داده است. از سوی دیگر، یکی از راهکارهای پیش روی دولت‌ها جهت کنترل اقتصاد کشور، نفوذ در واحدهای اقتصادی است (صدرآرا و طاهری بازخانه، ۱۴۰۳). شرکت‌ها ممکن است این فرصت را غنیمت بدانند و با بهره‌گیری از نفوذ سیاسی با دولت و کمک‌های دولت مانند تسهیل در اخذ تسهیلات ارزان ریسک ورشکستگی خود را کاهش دهند؛ بنابراین در شرایط

¹ Watts

² Basu

³ Feltham & Ohlson

⁴ Givoly & Hayn

⁵ Sugiarto & Fachrurrozie

⁶ Ghazalat & Hallaq

⁷ Biddle, Ma & Song

⁸ Gao

⁹ Ball & Shivakumar

اقتصاد دولتی در کشور ما و حضور پر رنگ دولت در شرکت‌های بزرگ، بررسی این موضوع می‌تواند جذاب و جالب‌توجه باشد؛ بنابراین، مسئله اصلی این پژوهش این است که آیا بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی ارتباط وجود دارد؟ و نقش نفوذ سیاسی در تعدیل یا تقویت این رابطه چگونه است؟

پیشینه پژوهش و بسط فرضیه‌ها

محافظه‌کاری حسابداری و ریسک ورشکستگی

ریسک ورشکستگی یکی از متغیرهایی است که در تصمیمات مختلف از جمله اعطای اعتبار توسط اعتباردهندگان و همچنین تصمیمات مربوط به سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران استفاده می‌شود. ریسک ورشکستگی تابعی از عوامل مختلفی از جمله دارایی‌ها، بدهی‌ها، سود و زیان شرکت و موارد دیگر در صورت‌های مالی و برخی از اقلام ناشناخته است که توسط محققان مختلف برای سنجش احتمال و ریسک ورشکستگی استفاده شده است. در مواقع بحران مالی و قبل از ورشکستگی، مدیران شرکت‌ها تمایل دارند با انتشار اخبار خوب مانند شناسایی زود هنگام سودهای تحقق نیافته، اوضاع شرکت را مطلوب جلوه دهند (بیدل و همکاران، ۲۰۲۲). طبق اظهارات واتس (۲۰۰۳)، در صورتی که قراردادهای منعقد فی‌مابین شرکت و گروه‌هایی از قبیل سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان، مبتنی بر اعداد و ارقام حسابداری باشد، به دلیل تضاد منافع بالقوه موجود میان مدیران و این گروه‌ها، مدیران شرکت‌ها تلاش خواهند کرد تا با سوگیری و اعمال رفتارهای جانب‌دارانه، اعداد و ارقام مؤثر بر قرارداد را به نفع خود دستکاری کنند. به عنوان مثال، درآمدها یا دارایی‌ها را بیش از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها را کمتر از واقع نشان می‌دهند. در این شرایط، نقش محافظه‌کاری حسابداری حائز اهمیت است. محافظه‌کاری به عنوان یک سازوکار قراردادی مؤثر از طریق به تأخیر انداختن شناخت درآمدها و دارایی‌ها و شناخت به موقع بدهی‌ها و بلادرنگ زیان‌ها، رفتار جانب‌دارانه مدیر را خنثی می‌کند. از این رو می‌توان استدلال نمود میان محافظه‌کاری حسابداری و ورشکستگی رابطه وجود دارد. در مورد جهت رابطه محافظه‌کاری حسابداری با ریسک ورشکستگی در پژوهش‌ها نتایج متناقضی وجود دارد. برخی پژوهش‌ها معتقدند، اعمال محافظه‌کاری حسابداری موجب ارائه محافظه‌کارانه اقلام صورت‌های مالی شده و بدهی‌ها و هزینه‌ها را بیشتر گزارش می‌کنند و این موجب می‌شود سرمایه‌گذاران و خصوصاً اعتباردهندگان تمایل کمتری به همکاری با شرکت‌ها پیدا کنند و ریسک ورشکستگی افزایش می‌یابد. سوگیارتو و فچرروزی (۲۰۱۸) طی پژوهشی که در اندونزی انجام دادند، به ارتباط مثبت میان محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی دست یافتند. در مقابل، گروه دیگری از پژوهش‌ها معتقدند بین محافظه‌کاری حسابداری و ریسک ورشکستگی ارتباط منفی وجود دارد؛ به عبارت دیگر، اعمال محافظه‌کاری حسابداری موجب کاهش ریسک ورشکستگی در شرکت‌ها می‌شود. استدلال این‌گونه پژوهش‌ها این است که اساساً دلیل اصلی ریسک ورشکستگی، ناکافی بودن نقدینگی در شرکت است و اعمال محافظه‌کاری می‌تواند با افزایش نگهداشت وجه نقد و کاهش مدیریت سود به کاهش ریسک ورشکستگی در شرکت‌ها بینجامد. جادیا و هیکمن^۱ (۲۰۲۵) در پژوهشی به بررسی حقوق ورشکستگی اعتباردهندگان و محافظه‌کاری حسابداری در هند پرداختند. یافته‌های پژوهش ایشان حاکی از آن است که با بهبود مکانیزم‌های ورشکستگی و افزایش حمایت قانونی از اعتباردهندگان، نیاز به محافظه‌کاری حسابداری به عنوان ابزار حفاظتی کاهش می‌یابد، به طوری که شرکت‌های با ریسک بدهی بالاتر، محافظه‌کاری کمتری را در گزارشگری مالی اعمال کردند. غزالات و حلاق (۲۰۲۴) با مطالعه شرکت‌های بورسی در عمان به رابطه منفی و معنادار میان محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی دست یافتند. بیدل و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان محافظه‌کاری حسابداری و ریسک ورشکستگی، به این نتیجه رسیدند که اعمال هر دو نوع محافظه‌کاری (شرطی و غیرشرطی) به واسطه افزایش نقدینگی و کاهش مدیریت سود، منجر به کاهش ریسک ورشکستگی می‌شود. جاکوب و امانوئل^۲ (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان محافظه‌کاری حسابداری و ریسک ورشکستگی که به استفاده از داده‌های شرکت‌های نیجریه‌ای در طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸ انجام شد نشان می‌داد که محافظه‌کاری حسابداری اثر معکوس و

¹ Jادیappa & Hickman

² Jacob & Emmanuel

معنی‌داری بر ریسک ورشکستگی دارد. ثقفی و معتمدی (۱۳۹۳) در بازار سرمایه ایران به ارتباط منفی میان محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی دست یافتند. با توجه به مطالب فوق، فرضیه اول پژوهش به صورت زیر تبیین می‌شود:

فرضیه اول: بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

محافظه‌کاری حسابداری، نفوذ سیاسی و ریسک ورشکستگی

یکی از جذاب‌ترین حوزه‌های مطالعاتی و پژوهشی میان دانشگاهیان در سال‌های اخیر، موضوع اقتصاد سیاسی است. مطابق نظریه اقتصاد سیاسی، در غالب کشورهای با اقتصاد مبتنی بر بازار، بنگاه‌های اقتصادی در مرکز توجه و کنش‌های متقابل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی میان گروه‌های مختلف هستند. بر اساس این نظریه، اطلاعات مالی و غیرمالی قابل‌انکاس صرفاً به منظور حمایت از نیازهای اطلاعاتی گروه‌های دارای نفوذ در بخش‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تهیه می‌شود. صاحبان نفوذ می‌توانند از این اطلاعات در جهت منافع شخصی خود استفاده و عمل نمایند. یکی از صاحبان نفوذ و قدرت در شرکت‌ها، دولت‌ها و یا نهادهای وابسته به دولت است. با این حال، اگرچه حمایت دولت، مزایا و امتیازاتی را برای شرکت‌ها به ارمغان می‌آورد، اما از سوی دیگر ممکن است موجب عملکرد نامناسب شرکت شود و همچنین نفوذ سیاسی منجر به تضعیف سازوکارهای حاکمیت شرکتی و در نتیجه عملکرد ضعیف شرکت‌ها می‌شود. بررسی نقشی که نفوذ سیاسی بر شرایط و وضعیت مالی شرکت‌ها و احتمال ورشکستگی دارد و نیز اثر آن بر رابطه بین سیاست‌های محافظه‌کارانه و احتمال ورشکستگی، می‌تواند برای سرمایه‌گذاران و کلیه استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی حائز اهمیت باشد.

از سوی دیگر، یکی از راهکارهای پیش روی دولت‌ها جهت کنترل اقتصاد کشور، نفوذ در واحدهای اقتصادی است (طاهری بازخانه و صدرا، ۱۴۰۳). نفوذ دولت در واحدهای اقتصادی از طریق روابط سیاستمداران و یا مالکیت دولتی ایجاد می‌شود. حمایت و نفوذ سیاسی دولت، ممکن است به ایجاد ارزش برای شرکت منجر شود. برای مثال، شرکت‌های دارای ارتباط خوب با دولت، مالیات کمتری می‌پردازند، سهم بازار بیشتری دارند، با سهولت بیشتر و نرخ بهره کمتر به وام‌های بانکی دسترسی دارند، دولت در عرضه عمومی سهام آنها کمک می‌کند و نسبت به سایر شرکت‌ها، آسان‌تر و با هزینه کمتر از امتیازهای مهم بهره‌مند می‌شوند (حبیب، رن‌سینگ، محمدی و اسلام^۱، ۲۰۱۸)؛ بنابراین، شرکت‌ها معمولاً به برقراری ارتباط نزدیک با دولت یا سیاستمداران تمایل زیادی دارند تا شانس بیشتری برای دستیابی به مزایایی از قبیل یارانه‌های دولتی، تخفیف‌های مالیاتی، سهم بازار و تأمین منابع مالی ارزان داشته باشند که در نهایت می‌تواند به افزایش کارایی آنها منجر شود (بوبرکی، گوئدهمی، میشراف و صفار^۲، ۲۰۱۲). با این حال روابط نزدیک با دولت همیشه به نفع شرکت‌ها نیست. چون دولت‌ها اهداف متفاوتی دنبال می‌کنند که بعضاً در مقابل با اهداف شرکت‌ها یعنی حداکثرسازی ارزش و ثروت سهام‌داران قرار می‌گیرد. از جمله اینکه ممکن است دولت‌ها از منابع شرکت‌ها به نفع دوستان و نزدیکان و حامیان خود استفاده کنند. مخصوصاً در کشورهای با سیستم‌های قانونی ضعیف این موضوع به وضوح قابل‌رؤیت است (ابراهیمی، بهرامی نسب و سجادی نسب، ۱۴۰۰). در این صورت، نفوذ سیاسی می‌تواند به تضعیف سازوکارهای حاکمیت شرکتی و عملکرد ضعیف شرکت‌ها منجر شود؛ لذا، با توجه به این که شواهد تجربی نشان می‌دهد در کشورهای مختلف، صاحب‌منصبان دولتی از طرق مختلف مانند ساختار مالکیت، حضور در ترکیب هیئت‌مدیره، تولید محصولات خاص و ارتباطات شبکه‌ای و... در ارکان اداره شرکت‌ها حضور می‌یابند که این حضور برای شرکت‌ها پیامدهای مثبت و منفی زیادی دارد. بوبرکی و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی تأثیر روابط سیاسی بر عملکرد شرکت و تصمیمات تأمین مالی پرداختند. آنها دریافتند شرکت‌ها بعد از برقراری روابط سیاسی، عملکرد خود را بهبود بخشیده و بدهی خود را افزایش داده‌اند. به عبارتی، روابط سیاسی با تغییر در اهرم و عملکرد عملیاتی همبستگی قوی دارد. همچنین شرکت‌های دارای روابط سیاسی دسترسی آسان‌تری به اعتبارات دارند. ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی تأثیر روابط سیاسی بر محافظه‌کاری سود و زبانی و هزینه بدهی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه پنج‌ساله

¹ Habib, Ranasinghe, Muhammadi & Islam

² Boubakri, Guedhami, Mishra & Saffar

بین سال ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۵ پرداختند. یافته‌ها نشان داد روابط سیاسی بر محافظه‌کاری سود و زیانی و هزینه بدهی در شرکت‌ها اثر منفی و معناداری دارد؛ بنابراین، فرضیه دوم پژوهش به‌صورت زیر می‌باشد:

فرضیه دوم: وجود نفوذ سیاسی در شرکت نقش تعدیل‌کننده بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه روش، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی است. به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش رگرسیون چند متغیره بر مبنای روش تحلیل ترکیبی داده‌ها استفاده شده است. اطلاعات مربوط به مبنای نظری و پیشینه پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای مانند مراجعه به مقالات گردآوری شده است؛ همچنین، داده‌های لازم به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از طریق بانک اطلاعاتی ره‌آورد نوین، سایت سازمان بورس اوراق بهادار و مراجعه به‌صورت‌های مالی شرکت‌ها جمع‌آوری شده است. به‌منظور خلاصه کردن و مرتب‌سازی داده‌ها از نرم‌افزار اکسل^۱ و برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار ایویوز^۲ نسخه ۱۰ استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۴۰۲ می‌باشد که روش نمونه‌گیری حذفی سیستماتیک با اعمال شرایط زیر می‌باشد:

- (۱) شرکت‌های موردنظر از ابتدای سال ۱۳۹۳ تا انتهای سال ۱۴۰۲ در عضویت بورس اوراق بهادار باشند.
- (۲) پایان سالی مالی آنها ۲۹ اسفند باشد و در طی دوره پژوهش تغییر در دوره مالی نداشته باشند.
- (۳) جزء شرکت‌های مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری یا شرکت‌های واسطه‌گری مالی نباشد.
- (۴) وقفه معاملاتی بیش از ۳ ماه نداشته باشند.

در نهایت بعد از اعمال شرایط فوق، تعداد ۱۳۸ شرکت، از جامعه آماری در نمونه پژوهش انتخاب شدند.

مدل و متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها

در این پژوهش به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از مدل زیر استفاده شده است:

$$\text{Bankruptcy}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CON}_{it} + \beta_2 \text{POL}_{it} + \beta_3 \text{CON}_{it} \times \text{POL}_{it} + \beta_4 \text{CFO}_{it} + \beta_5 \text{SIZE}_{it} + \beta_6 \text{LEV}_{it} + \beta_7 \text{MTB}_{it} + \beta_8 \text{ROA}_{it} + \beta_9 \text{AGE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad \text{مدل (۱)}$$

متغیر وابسته

ریسک ورشکستگی (Bankruptcy): برای سنجش ریسک ورشکستگی از مدل بومی شده پورحیدری و کوپایی حاجی (۱۳۸۹) به شرح زیر استفاده شده است:

$$P = 3.20784 K_1 + 1.80384 K_2 + 1.61363 K_3 + 0.50094 K_4 + 0.16903 K_5 - 0.39709 K_6 - 0.12505 K_7 + 0.33849 K_8 + 1.42363 K_9 \quad \text{مدل (۲)}$$

که در این مدل:

P = بحران مالی در شرکت.

K_1 = نسبت سود قبل از بهره و مالیات به دارایی‌ها.

K_2 = نسبت سود انباشته به دارایی‌ها.

K_3 = نسبت سرمایه در گردش به دارایی‌ها.

K_4 = نسبت حقوق صاحبان سهام به بدهی‌ها.

K_5 = نسبت سود قبل از بهره و مالیات به فروش.

K_6 = نسبت دارایی‌های جاری به بدهی‌های جاری.

K_7 = نسبت سود خالص به فروش.

^۱ Excel

^۲ Eviews

K8 = نسبت بدهی‌ها به دارایی‌ها.

K9 = اندازه شرکت.

در این مدل اگر مقدار P کمتر از ۱۵/۸۹۰۷ باشد، شرکت دارای بحران مالی است و اگر بزرگ‌تر یا مساوی این عدد باشد فاقد بحران مالی می‌باشد.

متغیر مستقل

محافظه‌کاری (CON): در این پژوهش به‌منظور ارزیابی محافظه‌کاری از نسبت اقلام تعهدی (تفاوت سود خالص و جریان نقدی عملیاتی) به ارزش دفتری دارایی‌ها استفاده شده است (ایمنی و دریائی، ۱۴۰۰). هر چه این نسبت در شرکت مورد مطالعه، بیشتر باشد، محافظه‌کاری کمتر است.

متغیر تعدیل‌گر

نفوذ سیاسی (POL): مطابق با پژوهش‌های بوشمن، پیوتروسکی و اسمیت^۱ (۲۰۰۴) درصد مالکیت مستقیم یا نهادی دولت به‌عنوان شاخص متغیر نفوذ سیاسی در نظر گرفته شده است. با توجه به اینکه متغیر نفوذ سیاسی، متغیر تعدیل‌گر است و در مدل رگرسیونی باید به‌صورت متغیر مجازی یا صفر و یکی باشد؛ لذا تعریف عملیاتی متغیر نفوذ سیاسی به این صورت لحاظ شده است: درصد مالکیت مستقیم یا غیرمستقیم دولت و نهادهای دولتی، در صورتی که در شرکت بیش از ۲۰٪ باشد، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت، صفر در نظر گرفته می‌شود.

متغیرهای کنترلی

اهرم مالی (LEV): نسبت بدهی‌ها به دارایی‌ها در پایان سال مالی.

اندازه شرکت (SIZE): عبارت است از لگاریتم طبیعی ارزش بازار سهام شرکت در پایان سال مالی.

بازده دارایی‌ها (ROA): عبارت است از نسبت سود خالص به مجموع دارایی‌های شرکت در پایان سال مالی.

جریان نقد عملیاتی (CFO): نسبت وجوه نقد عملیاتی به جمع دارایی‌ها.

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری (MTB): نسبت ارزش بازار سهام به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام.

سن شرکت (Age): لگاریتم طبیعی تفاوت سال موردنظر و سال تأسیس شرکت.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

جدول (۱)، آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را در طی دوره مورد بررسی نشان می‌دهد. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش که با استفاده از داده‌های ۱۳۸ شرکت طی دوره پژوهش اندازه‌گیری شده‌اند، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، کمینه و بیشینه است که در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱): آمار توصیفی متغیرها

متغیرها	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار
ریسک ورشکستگی	۱۹/۱۹۳	۱۸/۰۹۹	۴۱/۰۳۵	۵/۳۸۹	۱/۹۳۱
محافظه‌کاری	۰/۱۲۷	۰/۱۰۲	۰/۲۹۱	-۰/۱۵۷	۰/۱۴۱
جریان نقد عملیاتی	۰/۱۶۲	۰/۱۵۸	۰/۴۱۲	-۰/۱۹۸	۰/۳۶۴
اهرم مالی	۰/۶۷۳	۰/۶۵۲	۰/۸۹۵	۰/۱۹۳	۰/۱۴۷
سن شرکت	۲/۶۳۸	۲/۴۸۹	۳/۳۳۲	۱/۷۹۲	۰/۴۱۲
اندازه شرکت	۱۲/۹۱۶	۱۲/۵۱۳	۱۸/۵۲۳	۸/۲۱۳	۱/۷۸۹
بازده دارایی‌ها	۰/۴۲۱	۰/۳۹۸	۰/۶۴۸	-۰/۲۱۳	۰/۴۸۳
ارزش بازار به دفتری	۱/۷۴۵	۱/۵۶۴	۳/۲۶۵	۰/۷۸۵	۲/۲۹۷

¹ Bushman, Piotroski & Smith

مهم‌ترین شاخص مرکزی میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست (مشعشعی و جعفری ازوج، ۱۳۹۹). برای مثال، میانگین متغیر ریسک ورشکستگی (Bankruptcy) برابر با ۱۹/۱۹۳ است که نشان می‌دهد بیشتر داده‌های مربوط به این متغیر حول این نقطه تمرکز یافته‌اند. از آنجا که در مدل ورشکستگی بومی شده پورحیدری و کوپایی حاجی (۱۳۸۹) با امتیاز بالاتر از ۱۵/۸۹۰۷ وارد طبقه شرکت‌های سالم شده و با امتیاز Z کمتر به‌عنوان شرکت‌های ورشکسته طبقه‌بندی می‌شوند، بنابراین می‌توان ادعا نمود که میانگین امتیاز کسب شده توسط شرکت‌های نمونه در محدوده شرکت‌های سالم قرار دارند. همچنین، همان‌طور که در جدول (۲) نشان داده شده است، میانگین متغیر نفوذ سیاسی (POL) برابر با ۰/۶۱ است که نشان می‌دهد به‌طور میانگین در ۶۱ درصد مشاهدات، دولت و نهادهای دولتی سهمی بیش از ۲۰ درصد از مالکیت شرکت‌های نمونه را دارا بوده‌اند.

جدول (۲): اطلاعات فراوانی متغیر نفوذ سیاسی

نام متغیر	شرح	فراوانی	درصد
نفوذ سیاسی	۰	۵۳۶	۳۸/۸۴
	۱	۸۴۴	۶۱/۱۶
جمع		۱۳۸۰	۱۰۰

آزمون فرضیه‌ها

به‌منظور بررسی وجود یا عدم وجود هم‌خطی میان متغیرهای مستقل پژوهش از تحلیل ماتریس همبستگی استفاده شده است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده طبق جدول (۳)، مشخص گردید که در بین متغیرهای مستقل پژوهش ضریب همبستگی بالا که نتایج تحلیل رگرسیونی را تحت تأثیر قرار دهد وجود نداشته و در نتیجه، هم‌خطی بالا میان متغیرهای پژوهش وجود ندارد.

جدول (۳): ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل

متغیر	CON	AGE	ROA	CFO	MTB	LEV	SIZE
CON	۱						
AGE	۰/۱۷	۱					
ROA	۰/۳۱	۰/۲۸	۱				
CFO	۰/۲۱	۰/۱۲	۰/۳۲	۱			
MTB	۰/۰۵	۰/۱۸	۰/۴۱	۰/۲۹	۱		
LEV	۰/۱۹	۰/۳۵	۰/۱۹	۰/۲۳	۰/۱۴	۱	
SIZE	۰/۲۸	۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۱۳	۱

به‌منظور اطمینان از نتایج پژوهش و ساختگی نبودن روابط موجود در رگرسیون و معنی‌دار بودن متغیرها اقدام به انجام آزمون مانایی و محاسبه ریشه واحد متغیرهای پژوهش گردید.

جدول (۴): آزمون مانایی (ریشه واحد)

متغیر	روش آزمون							
	لوین، لین و چو		ایم، پسران و شین		فیش-دیکی، فولر		فیش-فیلیپس - پرون	
	آماره	احتمال	آماره	احتمال	آماره	احتمال	آماره	احتمال
CON	-۱۹/۹۵	۰/۰۰۰	-۱۳/۴۵	۰/۰۰۰	۲۴۸/۴۰	۰/۰۰۰	۴۸۱/۹۱	۰/۰۰۰
AGE	-۱۰/۵۲	۰/۰۰۰	-۱۰/۵۳	۰/۰۰۰	۳۶۷/۴۱	۰/۰۰۰	۴۹۱/۰۷	۰/۰۰۰
ROA	-۳۶/۶۸	۰/۰۰۰	-۱۹/۳۴	۰/۰۰۰	۱۷۰/۸۵	۰/۰۱۲	۱۳۸/۴۸	۰/۰۰۰
CFO	-۱۳/۲۴	۰/۰۰۰	-۲/۷۳	۰/۰۳۴	۱۶۹/۸۲	۰/۰۳۰	۴۹۱/۶۳	۰/۰۰۰
MTB	-۱۷/۸۱	۰/۰۰۰	-۶/۱۲	۰/۰۰۰	۱۲۴/۳۰	۰/۰۰۰	۲۸۳/۸۲	۰/۰۰۰
LEV	-۱۶/۲۷	۰/۰۰۰	-۲/۲۷	۰/۰۰۱	۴۲۵/۹۲	۰/۰۰۰	۲۵۴/۴۳	۰/۰۰۰
SIZE	-۲۳/۱۲	۰/۰۰۰	-۴/۷۶	۰/۰۰۰	۲۷۰/۹۷	۰/۰۰۰	۲۷۸/۷۳	۰/۰۰۰

نتایج حاصل از آزمون مانایی نشان می‌دهد که متغیرهای پژوهش با همه روش‌ها مانا است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده فرضیه صفر مبنی بر وجود ریشه واحد پذیرفته نمی‌شود.

یکی از پیش‌فرض‌های مدل رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطا است. در این پژوهش برای بررسی همسانی واریانس‌ها در داده‌های ترکیبی از روش بارتلت (۱۹۸۳) استفاده شده است. جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون ناهمسانی مدل‌ها را نشان می‌دهد.

جدول (۵): آزمون ناهمسانی واریانس

مقدار آماره	ارزش احتمال	نتیجه
۸/۲۹۴	۰/۰۰۶	ناهمسانی واریانس

با توجه به ارزش احتمال که کمتر از ۵ درصد است، حاکی از رد فرض صفر مبنی بر همسانی واریانس خطاها است، بنابراین مشکل ناهمسانی واریانس در مدل رگرسیون دیده می‌شود و برای حل مشکل از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (EGLS) استفاده شد.

پس از آزمون فروض رگرسیون و اطمینان از برقراری آن‌ها، نتایج حاصل از برازش معادله رگرسیون در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول (۶): نتایج تخمین مدل رگرسیونی

متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	P-value
C	۲/۶۹۲	۰/۵۳۳	۵/۰۵۰	۰/۰۰۰
CON	-۰/۵۰۶	۰/۰۹۳	-۵/۴۴۱	۰/۰۰۰
POL	-۰/۲۳۸	۰/۰۸۶	-۲/۷۶۷	۰/۰۰۶
POL*CON	-۰/۰۹۳	۰/۰۲۴	-۳/۸۷۵	۰/۰۰۰
CFO	-۰/۳۹۸	۰/۱۶۸	-۲/۳۶۹	۰/۰۱۸
SIZE	۰/۱۰۸	۰/۰۳۱	۳/۴۸۳	۰/۰۰۰
LEV	-۰/۳۳۹	۰/۱۶۵	-۲/۰۵۴	۰/۰۴۰
MTB	-۰/۲۸۸	۰/۲۳۸	-۱/۲۱۰	۰/۲۲۷
ROA	-۰/۴۸۳	۰/۵۵۳	-۰/۸۷۳	۰/۳۸۳
AGE	۰/۰۸۶	۰/۱۱۲	۰/۷۶۸	۰/۴۴۳
(احتمال) F آماره	۳۸/۳۳۶ (۰/۰۰۰)		ضریب تعیین	۰/۵۸۶
آماره دوربین-واتسون	۱/۹۳۴		ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۷۳

طبق اطلاعات مندرج در جدول (۶)، مقدار آماره F مدل حاکی از معناداری کل مدل رگرسیون می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده در حدود ۵۷ درصد است. این عدد بیانگر آن است که ۵۷ درصد تغییرات متغیر وابسته (ریسک ورشکستگی) توسط متغیرهای توضیحی، تبیین شده است. در نهایت آماره دوربین - واتسون نیز با توجه به اینکه در محدوده بین ۱/۵ و ۲/۵ است، نشان از عدم وجود خودهمبستگی مرتبه اول در بین خطاها دارد.

باید توجه داشت در شاخص استفاده شده برای متغیر محافظه‌کاری، هر چه مقدار این شاخص بیشتر باشد، محافظه‌کاری کمتر است و از طرف دیگر، در مدل ورشکستگی بومی شده پورحیدری و کوپایی حاجی (۱۳۸۹)، مقادیر بالاتر مؤید سلامت مالی شرکت است؛ بنابراین، با در نظر گرفتن این موارد، در ارتباط با فرضیه اول؛ همان‌گونه که از نتایج مشخص است؛ P-value محاسبه شده برای متغیر مستقل محافظه‌کاری، کمتر از یک درصد بوده و لذا با توجه به ضریب منفی این متغیر (-۰/۵۰۶) در سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان وجود رابطه منفی بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی را تأیید کرد. این موضوع به این معنی است که میزان ریسک ورشکستگی در شرکت‌هایی که گزارش‌های مالی محافظه‌کارانه‌تری تهیه می‌کنند، پایین‌تر از بقیه شرکت‌ها است. در نتیجه فرضیه اول پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنی‌دار بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی تأیید می‌شود.

در رابطه با فرضیه دوم، ضریب منفی و معنی‌دار متغیر تعاملی POL*CON (-۰/۰۹۳) نشان می‌دهد که تأثیر منفی محافظه‌کاری بر کاهش ریسک ورشکستگی در شرکت‌هایی که دارای نفوذ سیاسی می‌باشند در مقایسه با سایر شرکت‌ها بیشتر است. این موضوع به معنای تأیید فرضیه دوم پژوهش بوده و نشان می‌دهد که نفوذ سیاسی منجر به تشدید رابطه منفی بین

محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی می‌شود؛ به عبارت دیگر، اثر منفی محافظه‌کاری بر ریسک ورشکستگی در شرکت‌های دارای نفوذ سیاسی و مالکیت دولتی بیشتر است.

آزمون استحکام نتایج

به منظور بررسی استحکام نتایج کسب شده از آزمون فرضیه‌های پژوهش، انجام آزمون‌های اضافی می‌تواند مفید بوده و به اعتبار نتایج پژوهش بیفزاید. در این پژوهش، به منظور بررسی اعتبار نتایج از شاخص جایگزین برای متغیر ریسک ورشکستگی استفاده شد. برای این منظور، از شاخص Z آلتمن به جای مدل بومی پورحیدری و کوپایی حاجی (۱۳۸۹) برای محاسبه ریسک ورشکستگی بهره گرفته شد و مدل رگرسیونی پژوهش تخمین مجدد شد. نتایج تخمین رگرسیون در جدول شماره (۷) ارائه شده است. طبق نتایج ارائه شده در جدول (۷)، با جایگزینی مدل آلتمن برای ورشکستگی، تغییری در نتایج به دست آمده در بخش یافته‌های پژوهش ایجاد نشده و فرضیه‌های اول و دوم پژوهش تأیید می‌شوند؛ به عبارت دیگر، طبق جدول (۷)، میان محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی رابطه منفی و معنادار وجود دارد؛ همچنین، نفوذ سیاسی دولت، موجب تعدیل و منفی‌تر شدن این ارتباط می‌شود؛ بنابراین، نتایج آزمون اضافی تأیید مجددی بر یافته‌های اصلی پژوهش است.

جدول (۶): نتایج تخمین آزمون اضافی

متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	P-value
C	۰/۰۶۸	۰/۰۱۸	۳/۸۲۰	۰/۰۰۰
CON	-۰/۱۶۱	۰/۰۷۴	-۲/۱۵۲	۰/۰۳۶
POL	-۰/۰۶۸	۰/۰۳۳	-۲/۰۷۹	۰/۰۳۸
POL*CON	-۰/۰۷۵	۰/۰۳۷	-۱/۹۷۹	۰/۰۴۸
CFO	-۰/۱۰۵	۰/۰۴۳	-۲/۴۰۹	۰/۰۱۶
SIZE	-۰/۰۸۲	۰/۰۴۶	-۱/۷۸۱	۰/۰۷۵
LEV	۰/۰۷۴	۰/۰۳۵	۲/۰۷۹	۰/۰۳۸
MTB	-۰/۰۹۸	۰/۰۳۸	-۲/۵۵۱	۰/۰۱۱
ROA	-۰/۰۸۶	۰/۰۵۱	-۱/۶۸۹	۰/۰۹۱
AGE	۰/۰۳۰	۰/۰۲۰	۱/۴۹۷	۰/۱۳۴
(احتمال) F آماره	۰/۰۳۰		ضریب تعیین	۰/۶۵۷
آماره دوربین-واتسون	۳۰/۸۴۶ (۰/۰۰۰)		ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۶۳۰

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی اثر نفوذ سیاسی بر رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها وجود رابطه منفی بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی را تأیید کرد. این موضوع به این معنی است که شرکت‌ها با اعمال سیاست‌های محافظه‌کارانه می‌توانند ریسک ورشکستگی را کاهش دهند. فرضیه اول مبنی بر اینکه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی رابطه معنی‌داری وجود دارد، تأیید می‌شود. نتایج حاصل از تأیید فرضیه اول مبنی بر رابطه منفی محافظه‌کاری با ریسک ورشکستگی، با نظریه قراردادهای بدهی^۱ و نظریه نمایندگی^۲ همسو است. این نظریه‌ها تأکید دارند که محافظه‌کاری حسابداری از طریق کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و محدود کردن رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، منجر به کاهش هزینه‌های نمایندگی و بهبود شرایط قراردادهای بدهی می‌گردد. مطابق با نظریه هزینه معاملات^۳، محافظه‌کاری با ایجاد یک مکانیزم نظارتی درون‌سازمانی، هزینه‌های نظارتی اعتباردهندگان را کاهش داده و در نتیجه احتمال وقوع ورشکستگی را کم می‌کند. نتایج آزمون این فرضیه همسو با نتیجه پژوهش جادیاپا و هیکمن (۲۰۲۵)، غزالات و حلاق

^۱ Debt Contracting Theory

^۲ Agency Theory

^۳ Transaction Cost Economics

(۲۰۲۴)، بیدل و همکاران (۲۰۲۲) و ثقفی و معتمدی (۱۳۹۳) بوده و با نتیجه پژوهش سوگیارتو و همکاران (۲۰۱۸) مغایر است.

در ارتباط با نتیجه فرضیه دوم، نتایج نشان داد که متغیر نفوذ سیاسی نیز دارای رابطه منفی با ریسک ورشکستگی بوده و شرکت‌های دارای نسبت‌های بالای مالکیت دولتی به دلیل نفوذ سیاسی و برخورداری از حمایت‌های دولتی در معرض ریسک ورشکستگی کمتری هستند. نقش منفی نفوذ سیاسی باعث شده است که ضریب اثرگذاری منفی محافظه‌کاری بر میزان ریسک ورشکستگی در شرکت‌هایی که دارای نفوذ سیاسی هستند در مقایسه با سایر شرکت‌ها، بیشتر باشد. این موضوع نشان می‌دهد که نفوذ سیاسی می‌تواند منجر به تشدید رابطه منفی بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی شود؛ به عبارت دیگر، شرکت‌های دارای نفوذ سیاسی نسبت به سایر شرکت‌ها در زمینه تأمین منابع مالی از مزیت‌های بالاتری برخوردارند. شرکت‌ها تمایل زیادی به برقراری ارتباط نزدیک با دولت و سیاستمداران دارند، زیرا این روابط منافع زیادی برای آن‌ها در پی دارد. شرکت‌های بزرگ به‌نوعی مجری سیاست‌های دولت هستند و به دلیل ایفای این نقش، مورد حمایت دولت قرار می‌گیرند. دولت در مقابل اجرای سیاست‌های خود توسط شرکت‌های بزرگ، امتیازات مختلفی از جمله انعقاد قراردادهای سودآور، در اختیار قرار دادن ارز دولتی، کاهش تعرفه گمرکی، امتیاز دسترسی به بازار، تخفیف‌های مالیاتی، دسترسی آسان‌تر به اعتبارات، یارانه‌های دولتی و غیره در اختیار این شرکت‌ها قرار می‌دهد. این حمایت‌ها می‌تواند باعث بهره‌مندی بیشتر شرکت‌ها از منابع مالی و کاهش احتمال ورشکستگی شود.

نتایج فرضیه دوم که نشان‌دهنده نقش تعدیل‌گر مثبت نفوذ سیاسی در تشدید رابطه منفی محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی است، با نظریه مشروعیت^۱ و نظریه ذینفعان^۲ قابل تبیین است. این نظریه‌ها بیان می‌کنند که شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی با بهره‌گیری از منابع و امتیازات دولتی (مانند یارانه‌ها و تسهیلات ارزان‌قیمت)، نه تنها مشروعیت اجتماعی خود را افزایش می‌دهند، بلکه با کاهش فشارهای مالی از طریق حمایت‌های نهادی، احتمال بحران‌های مالی را نیز کاهش می‌دهند. این یافته‌ها همچنین با نظریه وابستگی به منابع^۳ سازگار است که بر اهمیت دسترسی به منابع خارجی (از جمله منابع دولتی) برای بقای سازمان‌ها تأکید می‌کند. این نتیجه با نتایج پژوهش بیدل و همکاران (۲۰۲۲)، جاکوب و امانوئل (۲۰۱۹)، بوبکری و همکاران (۲۰۱۲) و محرابی هشتچین و همکاران (۱۴۰۱) مطابقت دارد.

با توجه به اینکه توصیه استانداردهای حسابداری نیز به اعمال رویه‌های حسابداری محافظه‌کارانه است، به مدیران شرکت‌ها توصیه می‌شود در مواردی که به‌منظور ارائه منصفانه اقلام صورت‌های مالی، قضاوت توسط استانداردها مجاز شمرده شده است، در اعمال روش‌های حسابداری، رویکرد محافظه‌کارانه را رعایت نمایند تا ریسک ورشکستگی را حتی هرچند اندک، کاهش دهند.

منابع

- ابراهیمی، کاظم؛ علی بهرامی نسب و حسین سجادی نسب. (۱۴۰۰). بررسی اثر روابط سیاسی بر محافظه‌کاری سود و زیانی و هزینه بدهی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. **راهبرد مدیریت مالی** ۹(۳۳): ۸۸-۱۰۷.
- ایمنی، محسن؛ عباسعلی و دریائی. (۱۴۰۰). حساسیت پاداش مدیران: شواهدی بیشتر از نقش محافظه‌کاری در گزارشگری مالی در بازار سرمایه ایران. **دانش حسابداری** ۱۲(۴): ۶۷-۹۱.
- پورحیدری، امید؛ و مهدی کوپایی حاجی. (۱۳۸۹). پیش‌بینی بحران مالی شرکت‌ها با استفاده از مدل مبتنی بر تابع تفکیکی خطی. **پژوهش‌های حسابداری مالی** ۲(۱): ۳۳-۴۶.
- ثقفی، علی؛ و مجید معتمدی. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین محافظه‌کاری و ریسک ورشکستگی. **پژوهش‌های حسابداری مالی** ۲(۲۰): ۱-۱۶.

¹ Legitimacy Theory

² Stakeholder Theory

³ Resource Dependence Theory

- حسین افشاری، مهران؛ محسن دستگیر و شکراله خواجوی. (۱۴۰۰). تأثیر افت فروش شرکت بر محافظه‌کاری مبتنی بر عدم تقارن زمانی اقلام تعهدی. **دانش حسابداری** ۱۲(۴): ۲۱-۱.
- صدرآرا، مهرداد. (۱۴۰۲). **تئوری‌های حسابداری، با درآمدی بر فلسفه علم**. انتشارات ترمه.
- صدرآرا، مهرداد؛ و صالح طاهری بازخانه. (۱۴۰۳). کاربرد تبدیل موجک در کشف پویایی‌های رابطه علی میان نااطمینانی سیاست اقتصادی و قیمت سهام. **سیاست‌گذاری اقتصادی** ۱۶(۳۲): ۳۶-۱.
- طاهری بازخانه، صالح؛ و مهرداد صدرآرا. (۱۴۰۳). نااطمینانی سیاست اقتصادی و بازده بازار سهام در ایران: شواهدی جدید بر پایه تبدیل موجک و تحلیل در حوزه زمان-فرکانس. **نشریه سیاست‌ها و تحقیقات اقتصادی** ۳(۴): ۳۰-۱.
- محرابی هشتچین، نرگس؛ سید کاظم ابراهیمی و علی بهرامی نسب. (۱۴۰۱). بررسی اثر ارتباطات سیاسی بر رابطه بین محدودیت مالی و ریسک درماندگی مالی با بازده غیرعادی. **راهبرد مدیریت مالی** ۱۰(۱): ۱۳۲-۱۱۳.
- مشعشی، سید محمد؛ و مرضیه جعفری ازوج. (۱۳۹۹). تحلیل اثر میانجی سیاست تقسیم سود بر ارتباط بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی درونی و جریان نقدی آزاد. **فصلنامه حسابداری مالی** ۱۲(۴۵): ۱۶۵-۱۴۲.
- مهرداری، رامین؛ و یونس بادآور نهندي. (۱۴۰۰). تأثیر محافظه‌کاری در افشای ریسک بر کارایی سرمایه‌گذاری با در نظر گرفتن عدم تقارن اطلاعاتی، **فصلنامه حسابداری مالی** ۱۳(۵۱): ۲۹-۱.
- Ball, R., & L. Shivakumar. (2005). Earnings quality in UK private firms: Comparative loss recognition timelines. **Journal of Accounting and Economics** 39: 83-128.
- Basu, S. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. **Journal of Accounting and Economics** 24: 3-37.
- Biddle, G.C., M.L.Z. Ma & F.M. Song. (2022). Accounting Conservatism and Bankruptcy Risk. **Journal of Accounting, Auditing & Finance** 37(2): 295-323.
- Boubakri, N., O. Guedhami, D. Mishra & W. Saffar. (2012). Political connections and the cost of equity capital. **Journal of Corporate Finance** 18(3): 541-559.
- Bushman, R.M., J.D. Piotroski & A.J. Smith. (2004). What Determines Corporate Transparency? **Journal of Accounting Research** 42: 207-252.
- Feltham, G., & J. Ohlson. (1995) Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities. **Contemporary Accounting Research** 11: 689-731.
- Gao, P. (2013). A measurement approach to conservatism and earnings management. **Journal of Accounting and Economics** 55(2-3): 251-268.
- Ghazalat, A., & S. AlHallaq. (2024). Predicting and assessing bankruptcy risk: the role of accounting conservatism and business strategies. **Journal of Financial Reporting and Accounting**, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Givoly, D., & C. Hayn. (2000) The Changing Time-Series Properties of Earnings, Cash Flows and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservative? **Journal of Accounting and Economics** 29: 287-320.
- Habib, A., D. Ranasinghe, A.H. Muhammadi & A. Islam. (2018). Political connections, financial reporting and auditing: Survey of the empirical literature. **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation** 31(C): 37-51.
- Jacob, A., & O.G. Emmanuel. (2019). **Accounting Conservatism and the Risk of Bankruptcy in the Nigerian Food and Beverage Firms**. University of Benin, Benin City, Nigeria. Available online at <http://www.atreview.org>
- Jadiyappa, N., & L.E. Hickman. (2025). Creditors' bankruptcy rights and accounting conservatism: Evidence from a quasi-natural experiment. **The British Accounting Review**, in Press, <https://doi.org/10.1016/j.bar.2025.101574>.
- Sugiarto, H.V.S., & F. Fachrurrozie. (2018). The determinant of accounting conservatism on manufacturing companies in Indonesia. **Accounting Analysis Journal** 7(1): 1-9.

Watts, R.L. (2003) Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications. **Accounting Horizons** 17: 207- 221.